

LUND UNIVERSITY

2002 års män och kvinnor : medborgare rapporterar om hemlöshet

Magnusson, Jan; Meeuwisse, Anna; Swärd, Hans

2003

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Magnusson, J., Meeuwisse, A., & Swärd, H. (Red.) (2003). *2002 års män och kvinnor : medborgare rapporterar om hemlöshet*. (Meddelanden från Socialhögskolan; Vol. 2003, Nr 3), (Research Reports in Social Work; Vol. 2003, Nr 3). Socialhögskolan, Lunds universitet.

Total number of authors:
3

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

SOCIAL TIDSKRIFT

Nr 3.

MARS.

1913.

Ungkarshotell och natthärbergen i Stockholm.

Några av huvudstadens förnämsta pästhärdar.

»I som träden härin låten
hoppet fara!»

På förslag av murarförmannen M. Fahlberg samlades några personer en dag i november 1912. Sedan herr Fahlberg meddelat en del erfarenheter från våra unkarshotell och härbergen för att visa, hur otillfredsställande de fylla sin uppgift, beslöto vi att själva söka bilda oss en åsikt i frågan. Vi kommo likaledes överens att, om så befunnes nödigt, genom offentliggörande av våra rön söka påverka den allmänna opinionen.

Klädda i vanliga arbetskläder och med ansikte och händer lätt sotade för att göra ett tillbörligt smutsigt intryck, gingo vi i grupper på två till fyra upp på de ifrågavarande ställena och frågade som andra logerare efter lediga sängplatser.

Hade vi framgång — något som om vintern ingalunda alltid är fallet, även om man infinner sig redan vid sjutiden på eftermiddagen — och lyckades komma in, skredo vi till en så detaljerad undersökning av hotellet och livet därstädes, som omständigheterna medgävo.

De rapporter, vi nedskrevo över vandringarna från hotell till hotell, finnas tillgängliga på Centralförbundet för socialt arbete. Av utrymmesskäl och för överskådlighetens skull hava ur de flesta rapporterna meddelats endast brottstycken.

De hotell vi skildrat tillhöra säkerligen icke den allra sämsta kategorien. Det s. k. partihotell, som nyligen beskrevs i pressen, gav en ännu beklagligare bild än något av oss besökt ställe. Läsaren av de skrivna rapporterna skall finna, att urvalet av hotell väsentligen berott på tillfälligheter. På ett flertal ställen blevo vi nämligen avvisade, emedan de redan voro upptagna till sista plats.

A. Alfvén.

En gruppbild av undersökarna.

Rapporter

över besök på ungarshotell och härbergen.

Hotellet Österlånggatan 2.

Måndagen den 2 december 1912.

Från den mörka och trånga gatan stiga vi uppför en mörk och smutsig trappa till »kontoret», där vi vid biljettluckan fråga, om det finns några sängplatser lediga (efter lediga rum frågar man aldrig). Vi få uppgiva våra namn, något som vi också sanningsenligt göra, och erlägga avgiften, 50 öre per plats. Mannen i luckan, som gör ett hyggligt intryck, visar oss genom ett par rum till ett tredje. Han tänder en liten fotogenlampa, som hänger på väggen i detsamma, och försvinner.

Som det yttre rummet redan är fullsatt av logerare och kanske betingar ett högre pris per säng, börja vi vår undersökning i mellanrummet. Enligt ögonmått är det $5 \times 3,5 \times 2,6$ meter stort. Med sitt vitlimmade välvda tak och sitt av tjock smuts täckta golv liknar det en vanlig vedkällare. Upp till manshöjd är det oljemålat med en praktisk smutsbrun färg, som ej kräver tätare rengöring och som väl harmonierar med de intorkade snusloskorna. I ena hörnet ser man det medelstora fönstret, utan innanfönster,

vättande åt en gård (storlek 5×5 meter), där man ej ser en skymt himmel, varför rummet även mitt på en solklar sommardag måste ligga i halvskymning. Strax bredvid är en vattenpost av samma typ som i våra kök, i vars slasktratt ligger en del lump. I motsatta hörnet är inmurad en järnspisel, från vilken rökröret är draget under taket snett genom rummet. Alldenstund rummet eldas blott med ved (det säges att man efter särskild anhållan får fyra ved-trän), så torde läsaren förstå, att rumsvärmen under vintern aldrig blir tryckande. Som temperaturen utomhus för tillfället blott är vid fryspunkten, är spisel oeldad, och den förskämda rumsluften, som känns mindre behaglig att inandas, står som en imma om munnen vid utandningen.

Det är tidigt, så att gästerna ha ännu ej anlänt. Blott i den första av de fyra sängarna ligger en ung man med ofördärvat utseende. Han ser upp, när vi inträda, men ligger sedan hela tiden stilla med slutna ögon. Jag misstänker det är en kuslig halvtimme för den stackarn, då han, utan att våga titta upp, hör de bäge sluskarne genomsnoka rummet.

Sängarna och sängkläderna likna noggrant dem, som skola skildras i nästa rum. — I taket hänger en liten kökslampa med sotigt glas, djupt nedskruvad för natten. Har man som läkare ett antal gånger kallats på sjukbesök under senare delen av natten och prövat pinan att draga andan, då man från den friska luften kommit in i ett överbefolkat rum med en dylik nedskruvad, osande lampa, med utdunstning från smutsiga kroppar, lukt av riklig väderavgång och urin, stadd i sönderdelningsprocess, kan man fatta, hurudan denna luft skall vara fram på morgonsidan.

Förutom en sopborste, sophink, några trasor, fyra glasflaskor och en färgpyts, i vilken en trasig sopborste är nedstoppad, finns för övrigt intet i rummet. Man spanar fåfängt efter ett bord, stolar, matta, klädhängare, spegel, kam och borste, tvål, gardiner, fönsterjalusi, drickskärl, spottlåda, nattkärl. Längre män kunna visserligen låta sin urin i slasktratten, men hur kortare personer bära sig åt, förmår jag ej utlista. —

Vi draga oss in i vårt eget rum. Det mäter efter ögonmått $5 \times 3,5 \times 2,6$ meter. Liknande snusklukt som i det förra rummet, samma temperatur och likadant källarutseende med det välvda taket, där limfärgen faller av i stora flakor. På den smutsbruna färgen där nedom syns en mängd intorkade snusloskor; logerarna ha här tydligen för sed att nattetid sända spottsalvorna på måfå ut i mörkret. Golvet är betäckt (även under sängarna) av ett tjockt smutslager, på vilket gästerna kunna spotta, kråkas och urinera, utan att det just skadar utseendet.

Fönstret är en meter i kvadrat och vätter även mot nyss-nämnda mörka gård. Framför den ena fönsterhalvan sitter ett innanfönster, där dock den ena rutan är sönderslagen. Innan-fönstret till den andra fönsterhalvan står tillreds att sättas in »vid behov». Fönsterkarmen är tätt bekransad av spindelvävar,

som tydligen behövt flera år att samlas. På golvet står en liten oeldad järnkamin av torftigaste slag.

I rummet finns en järnsäng och en ursprungligen ljusmålad trä-säng, av vilka den senare särskilt fängslar vår uppmärksamhet genom den egendomliga tvärådring man redan på avstånd kan skönja på nästan hela dess utsida. Den befinnes vid närmare undersökning utgöras av snusbemängd saliv, som runnit utför sängen och där intorkat. I sängarna ligga dubbla halmmadrasser, trasiga och vedervärdigt smutsiga. Dessutom sophögar, som behövt åratals att samlas. I vardera sängen en huvudkudde, som man drar sig för att vidröra med vetskap om vad som på densamma samlats under tidernas lopp. Lakanen voro hela, men svåra smutsiga; det säges och tydligen med sanning, att trettio smutsiga manskroppar måste ha legat emellan dem, innan de få bytas. Att de vadderade, en gång röda täckena, — på vilka man under åratals spottat, kräkts och gnidit smutsiga fötter, exkrementöslade bakändar och snoriga näsor — ej muntra upp stämningen, torde man förstå. För att minska tvärdraget genom hålen, ha gästerna praktiskt nog infört seden att vika dem dubbla, något som emellertid medför den olägenheten, att delinkventerna måste intaga ett oavbrutet hoprullat läge för att skydda sig mot nattkölden.

Det är givet, att vi här ha ett verkligt eldorado för loppor, vägglöss, klädlöss, hårlöss, plattlöss. Min redan tränade kamrat har medtagit en metall dosa för deras uppfångande såsom bevismedel. Här få vi dock intet, hur vi än leta med hjälp av hans elektriska ficklampa. Lössen ha tydligen domnat av i kölden, under väntan att väckas av någon varm människokropp.

Bredvid järnsängen stå tre fjärdedelar av en trästol och vid trä-sängen ett emailjerat kärl för att utmärka den del av rummet, mot vilken spottsalvorna helst böra riktas. Av övriga lyxföremål kan jag upptäcka endast fem inslagna spikar. På två av dem äro handdukar uppslängda. Vad dessa skola användas till är ej möjligt utfundera, då det saknas tvål och såpa, och tvättvattnet finns i rummet bredvid. Blott på den ena ser man märke efter fem smutsiga fingrar. Lampan, vars glas är halvt ogenomskinligt av smuts, står just i begrepp att slockna, något som antyder, att påfyllandet ej tillhör de dagliga vanorna. Två reservsängar stå hopfälda vid fönstret; de tillhöriga sängkläderna ligga i rummet bredvid. I fall de äro avsedda för att i nödfall kunna bereda ett par husvilla medmänniskor ett par platser över det tillåtna, känner jag ej. För övrigt saknas i rummet det allra enklaste, som plågar räknas till mänsklig nödtorft. — Jag är övertygad, att värden vid en försäljning av lösöret i de bägge rummen ej skulle erhålla mer än 20 kronor.

För att förstå livet i ett dylikt näste får man dock ej göra ett hastigt besök i sina snygga kläder. Nej, man bör vara klädd som en buse, veta att man av alla betraktas som en dylik och infinna sig med tanken att möjligen tillbringa sin natt härstädes.

Det är lätt att förstå vilket förfall, som måste inträda hos de stackare, som tvingas till hålor såsom den här skildrade. Mörkret, kolden, ohyran, bristen på rengöringsmöjligheter måste i längden bryta den kraftigaste karaktär. Här finns blott en lisa: alkoholen.

A. Alfvén.

Att ovanstående rapport är i överensstämmelse med sanningen, intygar

Per Lisell.

"Träffen".

(Stockholms arbetarhem och härberge.)

Måndagen den 2 dec. kl. 9 e. m.

Vi äro fyra, som med raska steg gå uppåt Katarina-hållet. Det gäller att inte komma för sent till »Träffen», som är inrymd i den gamla Dillströmska inrättningens hus, Nytorgsgatan 2. Vi behöva ej komma ensamma. Det är en jämn ström som väller in. Det dröjer en stund, innan vi bliva placerade, ty vi få ej ta platsen från någon stamkund. Efter en stunds letande i liggaren, hittar vaktmästaren några lediga platser, varpå vi erlägga 35 öre och som kontramärke erhålla en liten avriven papperslapp var med vårt nummer. Vi traska de fyra halvtrapporna upp förbi en massa dörrar, genom vilka logerare oavbrutet slinka ut och in. Luften är unken och parfymerad med doften av urin och dålig tobak.

Vi komma nu in i förhållanden, alldeles motsatta dem jag skildrat från Österlånggatan 2, med ett undantag — snusket. Det är här ett mycket stort rum (se sid. 104) med 89 sängar, genom ett något mer än manshögt plankverk delat i sex avdelningar. Det är ljust — jämförelsevis förstås — genom de tre elektriska lamporna. Det är varmt — kanske 25° — till följd av de två stora kaminerna på kortsidorna.¹ Och det är liv — både av människor och djur. Det första vi se, är en muskulös man, som står alldeles naken framför kaminen vid dörren och med intresserad uppsyn plockar löss ur sin skjorta. Här sitta några i en klunga och dricka ur medförda flaskor — brännvin eller vatten. En buse har sina hoptiggda matrester utredda på den smutsiga filten och grundar tydligen på var han skall börja. Tvänne gäster tala om allvarliga ting: »Ja, det ska jag säga dej, att rättvisa finns ej», säger den ena med bred övertygande stämma, just som vi passera. Ett par, som av ett olyckligt öde placerats som närmaste grannar, överösa varandra med skällsord och svordomar, färdiga att växla en dansk skalle eller en handtryckning, allteftersom de i rusets dimma tycka sig märka en skiftning av motpartens sinnelag. Trots det oavbrutna trampet av nykommande och av förut anlända, som rusta sig för natten, ligger redan ett tjog i djup sömn.

¹ Enligt en stamkunds uppgift (se här nedan) blir det dock på natten, när kaminerna slocknat, oskäligt kallt.

Järnsågarna stå bredvid varandra i fyra långa rader i den stora salen. Många stå så tätt, att en loppa lätt kan skutta över från den ena till den andra. Åtskilliga sängar ha sina huvudgärdar placerade ända in vid de stora fönstren, något som naturligtvis måste verka befordrande för reumatiska åkommor. — Madrasserna i min säng äro så trasiga och smutsiga, att man knappt vill röra dem. Under huvudkudden, som är kolsvart på översidan, ligger »Vad nytt i dag» av den 28 oktober, något som utvisar, att ingen vänlig hand den dagen rustat om sängen och antagligen icke på många dagar förut heller.¹ Underlakanet är iturivet, smutsigt och exkrementölat, överlakanet något snyggare. Den medeltjocka filten är av en praktisk, mörkt brungrå färg, som bra »slår ifrån sig smutsen.» Vi börja ett intresserat samtal med de närmaste kamraterna i lus-frågan. »Ja, kas finns förstås i varje säng», svarar man beredvilligt. Vi sätta ner vår elektriska ficklampa mot lakanet, och inom några sekunder ha vi en klädlus till de många i mässingsdosan. Vid sängarna äro inskruvade hängare för kläder och handdukar. De sistnämnda äro i allmänhet tämligen rena, men slitna. Min handduk består egentligen av ett antal stora hål med litet tyg däremellan.

»Folkstocken» är av mycket skiftande art. De flesta ha tydligen gammal bekantskap med alkoholen. Men det finns också en hel del, som hamnat här av andra orsaker. Vi se en sovande adertonåring med ett hyggligt utseende, och jag slår mig för att språka ner bredvid en 35-årig man av ett gott och redbart utseende, som ligger här för andra gången. Han har liksom de flesta andra hängt upp sina klädesplagg på hängaren och ligger splitter naken mellan lakanen.

Några gardiner, bord, stolar, mattor, dryckeskärl stå ej att upptäcka i rummet.

I ena hörnet av salen finns en avbalkning på 3×2 meter, dit vi nyfiket styra vår kosa. I halvdunklet se vi en disk med avloppsledning under en vattenledning och en låda med tvålbitar. På disken stå ett halvt dussin handfat. Avskrädena kastas i ett hörn av det lilla rummet. Som de besökande måste låta urinen direkt på asfaltgolvet, har man lagt ett trall utefter disken. Den lilla halvt ogenomskinliga spegeln väcker däremot endast löje, där den hänger i mörkret. Som man torde förstå, sakna gästerna lika mycket fickkammar som tandborstar.

Någon kroppsrengöring förekommer över huvud icke på detta ställe, och logerarna lukta säkerligen lika illa om de kolsvarta fötterna som ur munnen.

På nedvägen ta vi oss, under sken att leta efter våra egna platser, en rond genom de andra salarna. De äro av alldeles lik-

¹ Då doktor Billström sju dagar senare vid ett besök på »Träffen» erhöill samma plats, tog han tidningen med till vår lilla samling från hotellet. I annat fall hade den väl legat kvar där ännu i dag.

nande utseende, de flesta dock blott hälften så stora. Överallt bli vi tilltalade — ibland med ett glåpord, oftare med förfrågan efter våra nummer, varpå vi sanningsenligt bli visade till rätta. På alla håll är man mycket noga om värmen, och dröja vi ett ögonblick längre i dörren än nödvändigt är, hör vi ett mångstämmigt: »stäng dörren!»

I bottenvåningen är ett extra tvätttrum. Den starka urinlukten härleder sig av att var och en ställer sig efter behag och låter sitt vatten — på asfaltgolvet eller på trallet. I rummet innanför är hemlighuset, där väl sexton män samtidigt kunna sitta bänkade, tävlande i spottande och svärjande. Överallt smuts, smuts och åter smuts.

A. Alfvén.

Sanningsenligheten av rapporten intyga

C. Edquist.

M. Fahlberg.

P. Lisell.

Lördagen den 7 dec. kl. 8 e. m.

Då jag i kväll kommer in i förstugan på »Träffen», får jag redogöra för namn, födelseår och var jag är skriven, något som jag också sanningsenligt gör. Vaktmästaren är tydligen mycket noggrann med att varje stamkund expedieras genast och att han får sin vanliga plats, så att vi få vänta en god stund.

I kväll ser man knappt annat än beskänkta logerare. En 70 års gubbe kan med möda hållas uppe, tills han kommit i sin säng, där han om en stund ligger hårt insomnad trots alla skämtsamma väckningsförsök från efterkommande stallbröder. Vi hamna bredvid en femtioårs hedersman med prydligt utseende, som är nog för tanksam att ta sin tillflykt hit, när han varit ute »på galej», och har hängt upp sin stjärkskjorta på klädhängaren. Han förnekar bestämt, att han brukar föra hem lus till gumman sin, och blir tydligen obehagligt berörd, då jag visar honom en väggmadam, som samtidigt gör en inspektionsrond på min huvudkudde. På en säng snett emot ligger en annan berusad med sina smutsiga skor upplagda i sängen. Luften är i kväll ännu sämre än vid föregående besök, tack vare den myckna nyköpta usla tobaken. Även i kväll hänger en rad av strumpor, våta av fotsvett och slask på tåtar, av de logerande uppspända vid kaminerna.

Livet är påtagligt mera oroligt än på måndagen, tack vare alkoholen. Sophögarna, som ligga samlade här och där jämte sopborstarna vid kaminerna, tyda på att lördagen är den stora rengöringsdagen. Att golvet är ännu svartare under än mellan sängarna, visar att man ej lider av pedanteri, när det gäller renhållningen.

Mellan rumsvaktmästarna och gästerna tycks det i kväll råda ett kordialt förhållande. I ett rum håller en vaktmästare på att med en borste kraftigt röra upp dammet från golvet, så man knappt ser de 30 logerarna. I ett annat rum, där en Krösus just för 10

öre får sängen ombäddad och ett par nya lakan, försäkrar vaktmästaren, att det är första gången madrassen röres under årets lopp.

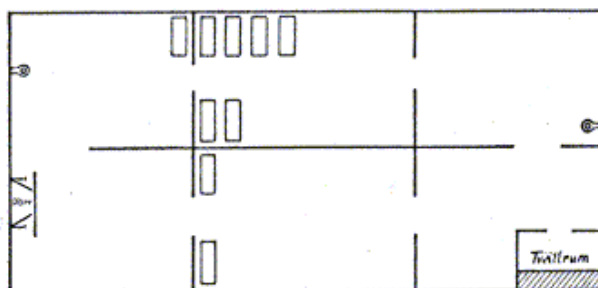
Vi gå upp till mitt rum igen. Händelsevis har jag Aftonbladet på mig. Jag slår mig ned på sängen för att läsa det och lägger ena hälften under mig som skydd mot lössen. Plötsligt gör min kamrat en åtbörd av ångest. En vaktmästare nalkas. Jag skäms över min oförsiktighet, så jag rodnar. Att läsa på Träffen! Och Aftonbladet till!! Och att lägga ett skydd under sig mot lössen!!! Jag skyndar mig att smussla undan tidningen, vilken rumskamaraterna i sitt omtöcknade tillstånd ej observerat.

Jag har ur minnet efter sex veckors förlopp uppgjort nedanstående skematiska skiss över vårt rum på Träffen och överlämnar åt läsaren att ifylla de 89 sängarna.

A. Alfven.

Sanningenligheten av rapporten intygar

M. Fahlberg.

Onsdagen den 11 december.

— — — Bemötandet ovänligt — ohövligt. — — Luften i trapporna dålig. — — Jag ser ingen fullt nykter. På ett ställe i korridoren en färsk uppräknings och i trappan färsk spår efter urinering. Klosett medelsnygg. Utgångarna alldeles för trånga i händelse av eldsvåda. — Många lågo onyktra och rökte i sängarna, andra hade ett stearinljus löst utan ställ i fönstret bakom sängen eller med en omlindad metalltråd fäst på klädhängaren bredvid kläderna; en hade en ljusstump mellan sina knän i sängen, medan han plockade lössen ur skjortan och uppbrände dem i ljuslågan, vartefter de infångades, med en triumferande min. — — — Luften i logementen dålig. Alla fönster stängda och likaså några små runda ventiler nära taket. — — — Ungefär hälften av logerarna gav den vanliga yttre bilden av en förkommen alkoholist ur den senare medelåldern. De flesta lågo nakna i bädden, en och annan fullt påklädd på densamma. Somliga — — — drucko öl eller brännvin. — — — Inga underkläder av renare färg än smutsigt gulbrun och alla betydligt trasiga. — — — I vår avbalkning voro — oss frånräknade — fyra av sex utan skjorta och kalsonger. Svor-

domar, råheter, skryt över superi, samtal kors och tvärs, kryddade med grov humor. De flesta logerarna föreföllo sinsemellan bekanta. — — — I avbalkningen bredvid oss sjöng en logerare en visa om en pederastisk akt »för 5 kronor». — — —

Lakan och filt smutsiga. Kudde och madrass mörkt gråbrungula och illaluktande. — — — Intet dricksvatten. — Inga kärl inne för urin eller kräkning. — — Ett par »hårdingar» (= poliser) kommo civilklädda och letade med vaktmästarens hjälp reda på en 20-årig yngling och utfrågade honom; han fick dock kvarligga. En logerare blev sentimental och började tala om den förestående julen, men nedtystades av de andra med: »Va fan ha vi med julen att göra?»

J. Billström.

Lördagen den 30 november.

— — — Innan vi gick vidare, kunde vi ej undgå att göra en titt i det s. k. mottagningsrummet.¹ — — — Golvet var av sten eller cementplattor, och på detta golv framför kaminen utan underlag låg en person hopkrupen. En del andra stod däromkring. På en bänk vid en långvägg låg ett par personer utan något underlag. — — — Vi fortsatte fyra halvtrappor. — — — Lakanen voro gråsvarta av smuts, och vid närmare granskning befanns, att det i sängen var gott om lus. Det som ådrog sig vår särskilda uppmärksamhet, var den handduk, som hängde vid sängen. Den var smutsig, men ej nog därmed: det fanns levrad blod på den samma.² — — — Vi uppsökte n:r 207. — — — Handduken var ännu mer nedblodad och verkade ännu mer avskräckande. — — —

Per Lisell.

Karl A. Wallin.

— — — Här anvisades oss sängarna n:r 340, 341 för ett pris av 35 öre pr säng. Vi vandrade genom den stora byggnaden, sal efter sal mellan sängar och människor. Våra viloläger sågo hjälpliga ut. Trött efter vandringen kastade jag mig ned på sängen, men blev snart varse ohyra på själva filten. Här och där satt en naken man och granskade sina kläder. Och de, som lågo, lågo nakna under de oförsvarligt tunna filtarna. Ovanpå filtarna hade

¹ Det är tydligen detta rum, där enligt eldaren K. (sid. 123) platserna på stengolvet betalas med 10 öre.

² Antagligen hade en föregående logerare i den lusiga bädden rivit sig till blods för klädans skull och därpå torkat av sig på handduken.

Vid en obduktion av en husvill man, som anträffats död i Stockholm, räknade jag till fyra slag av ohyra. Han var så full av löss, att då man förde sitt öra nära hans huvud, hördes det ett oavbrutet svagt knastrande. Huden var betäckt av ärr och sår, tydligen uppkomna genom det ständiga rivandet. Över bröstet löpte fyra djupa ärr parallelt, påtagligt härstammande från en extra stark krattnings med de fyra fingrarna. Den tämligen allmänna föreställningen, att Strix-historierna illustrera kolingens vardagsstämning, är säkerligen ej överensstämmande med sanna förhållandet.

A. Alfvén.

somliga för kylans skull lagt sina kläder. Mer än en låg påklädd med skorna på huvudgården för att bättre kunna se att läsa, då ljuset icke var på deras sida. En ung man var fördjupad i »Skallran». Så nog fanns där stoff till samtalsämnen den kvällen.

En elektrisk lampa spred någorlunda ljus i vår avdelning, där 13 sängar stodo sida vid sida på ett avstånd av något mer än en fot från varandra och med en mellangång mellan sängraderna på omkring 4 fot. Samma lampa lyste en liknande avdelning på andra sidan en avbalkning. Ett par liknande avdelningar funnos dessutom i samma våning. Tvättrummet var i hög grad otillfredsställande och på grund av annat bruk i samma bänkränna vidrigt. Rostiga bleckburkar emellan sängarna tjänade som spottlådor.

Vi blandade oss i ett sällskap vid kaminen, där av männen själva tvättade strumpor sutto upphängda till torkning. Samtalen hade mycket att lära oss. Somliga hade bott där i många år, en sade 6 år. — — — — —

En ung kraftig omkring 30 års man yttrade, att han nog borde gå bort och tvätta sina strumpor. Men som han tyckte samtalet vara trevligare, stannade han vid det beslutet att i morgon tigga ett par strumpor i stället. Det var onekligen den bekvämaste vägen. Men man kan lätt tänka sig den menliga inverkan dylika ord och exempel har på unga, ännu ofördärvade människor, som alltid finnas blandade i dessa skaror.

P. A. Wenner.

Skepparkarlsgränd 4.

Lördagen den 30 nov. och måndagen den 2 dec. 1912.

Första besöket gjordes av murareförmannen Mauritz Fahlberg ensam; det andra av honom och undertecknad tillsammans.

I nedanstående redogörelse angives dagen för de gjorda iakttagelserna endast i de fall, då någon olikhet kunde förmärkas vid första och andra besöket.

Portgången var vid halv åttatiden på kvällen, då besöken gjordes, mycket svagt upplyst. En vidrig stank slog emot oss i själva porten. Vi stannade och forskade efter källan till denna stank. Då befanns dörren till gården vara öppen. Därinne mötte oss en ohygglig syn. Toaletterna och pissoarerna voro skötta under all kritik. Avföring, urin och uppkastningar hade samlats både i och utanför de härför avsedda kärlen. Genom den öppna dörren trängde den vederstyggliga lukten ut i portgången.

Trappuppgången hade en smutsig färgton men var också i själva verket mycket smutsig. Vid ljuset av en ficklampa, som vi hade med oss, kunde vi förvissa oss om detta.

Två trappor upp träffade vi en kvinna, som sålde sängbiljetter. Hon kände igen hr F. sedan hans första besök och lovade honom samma säng som förra gången. Den var belägen i ett kök fyra trappor upp. I samma våning erhöll jag också min sängplats.

För vardera bädden betalade vi 50 öre. Namn, födelseår och kyrkskrivningsort fingo vi uppgiva. Vår sysselsättning frågades inte efter.

Sedan vi fått våra biljetter och blivit vederbörligen antecknade, kallade biljettförsäljerskan på en pojke i sexårsåldern. Han blev tillsagd att visa oss våra rum.

Det bör antecknas som synnerligen anmärkningsvärt, att ett barn får användas på en sådan plats som hotellet i fråga och bland sådana människor som dess logerare. Gossen var pigg och språk-sam och föreföll synnerligen förtrogen med förhållandena på hotellet.

Det kök hr F. hänvisades till utgjorde rummet n:o 16. Jag fick min sängplats i rummet n:o 18. Där funnos sju järnsängar på en golvyta av ungefär 16 kvadratmeter. Rummets höjd torde vara omkring 2,85 meter.

Golvet och för övrigt hela rummet var mycket smutsigt.

Sängkläderna bestodo av madrass, kudde med örngott, filt samt över- och underlakan. Örngottet och lakanen hade en grå-daskig färg och voro till den grad nedsmutsade, att det nästan trotsar all beskrivning. Orenlighet av varjehanda slag hade torkat fast på lakanen. En del av denna orenlighet var ännu fuktig. Och här — i denna bädd — skulle jag få ligga. Och med sex andra personer skulle jag få dela rummet.

I köket, där hr F. fått sin plats, funnos tre bäddar. Golvytan var omkring 7,5 kvadratmeter. I ena hörnet fanns en liten järnspis. Ett väggfast tvättställ med vanligt slaskrörsavlopp hörde också till inredningen. Och det användes både som tvättställ och urinträtt. Golvet därnedanför var på lördagskvällen genomvätt av vatten, urin och uppkastningar. Och ännu på måndagskvällen hade synbarligen ingen rengöring ägt rum. Lukten i köket var så vidrig, att man inte gärna kunde stanna lång stund därinne.

Vid spisen satt båda kvällarna en man och lagade mat — halvfull båda gångerna. På lördagskvällen stekte han fläsk, på måndag falukorv.

Vatten tillhandahölls inte i rummen. I tamburen däremot fanns en vattenledning. Där funnos även några ohyggligt illaluktande plåthinkar, som användes till nattkärl.

På vinden funnos tre torrklosetter, vilka liksom klosetterna på gården voro skötta så dåligt som möjligt — man kunde vara frestad att säga *sämre* än möjligt. På lördagskvällen voro de så överfyllda, att det var omöjligt använda dem annat än i halvt stående ställning. Många hade också gripit till den utvägen. Avföringen stod nämligen upp över själva sittbräderna och hade runnit ut över dessa.

På måndagskvällen voro klosetterna tömda, men sittbräderna voro inte rengjorda — inte med vatten åtminstone.

Sedan vi samma kväll besökt även några andra ungarshotell, återvände vi vid tiotiden till Skepparkarlsgränd 4. Logerarna hade

då samlats. Somliga voro rätt nyktra, andra mer eller mindre berusade. På lördagskvällen var de berusades antal större. Hr F. blev då ivrigt bjuden på brännvin av en rumskamrat, som tagit en literflaska med sig. Och först när hr F. förklarade, att han nyss kommit från sjukhuset och därför inte vågade dricka brännvin, fick han vara i fred.

Logerarna klagade över den dåliga belysningen — en liten kökslampa med nedrökt glas för sju man — snusket och ohyran. De flesta föreföllo slöa och däsiga. En underhöll sina kamrater med sång och vanliga kolingskvickheter. Luften var tjock. Tonen var rå. Allt bar vittne om att vi befunno oss i »den undre världen». Ingen torde vilja förebrå oss för att vi inte stannade längre än till kl. 11. Lördag kväll uthärdade dock hr F. till kl. 2 på natten.

Carl Edquist.

Riktigheten av ovanstående rapport intygar:

Mauritz Fahlberg.

Lördagen den 7 december.

— — — Utom dessa sängar fanns i rummet blott en bänk med ett handfat samt några spottkoppar. Madrasser, filtar, kuddar och lakan sågo allt annat än rena ut, de sistnämnda smutsbruna. En lampa hängde på väggen och spred ett dämpat ljus i rummet, vars luft var skämd och uppblandad med tobaksrök.

Karl Petander.

Onsdagen den 11 december.

— — — Luften, som redan utanför i gränden var tjock och illaluktande, försämrades ytterligare i trappan och förstugan. Trappor och trappavsats svagt upplysta, tamburen ej upplyst. — — I tamburen stodo två smutsiga zinkhinkar med urin och kräkning; stank. I rummet, som (efter uppstegning) bör vara drygt 16 kvm. funnos: en lampa på väggen, en kakelugn med brasa, ett bord, en stol samt sex eller sju bäddar på vanliga turistsängar med medelsmutsiga lakan. Vid varje säng en spottlåda. Luften redan rätt dålig. På bordet låg litet mat och några smutsiga strumpor. På en tät framför brasan torkade några smutsiga och trasiga strumpor. Männen, som voro medelålders, relativt snygga och föreföllo i det närmaste nyktra, voro buttra och slutna. En av dem, mera rusig, berättade om sitt sista anfall av »flugan». I köket orerade en stamkund, rätt berusad, över sin bädd.

— — Vid besök å de övre avträdena syntes i farstun tre smutsiga, stinkande, trasiga madrasser över varandra, sannolikt för »vädring» och enligt uppgift av hr Fahlberg hade dessa legat på samma sätt även vid hans tidigare besök.

— — På gården en smutsig pissoar, svår att hitta; en klosett överfull och smutsig, en ej så full, men trasig framtill och upptill på sitsen; flera bräder sönderbrutna, avföring på lock och säte, en gräslig stank på hela den lilla gården. Spottning flerstädes i trap-porna och på ett ställe urin.

J. Billström.

Lördagen den 30 november.

— — — mörkt och smutsigt. Fyra trappor upp erhåller jag en plats i en snuskig säng. En trästol med bortfallen rygg har beslagtagits av den först anlända gästen; de övriga få lägga kläderna på sina sängar. Ett målat furubord bär en hink med tre liter vatten till de sju gästernas rengöring och ett handfat. Under bordet en slaskhink. Ingen tvål. Då vi ströva genom huset, träffa vi litet varstades i korridorerna hinkar, redan nästan fyllda av urin, som även genomdränkt golvet däromkring. I en korridor står en berusad, fullt avklädd karl och söker fåfängt låta sitt vatten i hinken på golvet; det mästa går på golvet och på hans fötter. I ett litet kök, som nästan helt upptages av de tre sängarna, står en man och steker fläsk. Från rummen höras skrän och sång av rusiga gäster.

På gården besiktiga vi ett par snuskiga avträden, dit vi lotsat oss fram mellan uppkastningarna.

A. Alfvén.

Torsdagen den 23 januari 1913.

Här fick jag en 50-öres plats. Utanför dörren i korridoren stod en hink för urinerings. I ett annat rum, påstodo de logerande, stod den inne och stank. Det fanns ett handfat i en dålig kommod avsett för 9 personer. Det drog mycket starkt från ett av fönstren, trots det att handdukar (!) hade stoppats i springorna. Eldningen påstods av de logerande vara alldeles otillräcklig, varför de själva måste medföra ved. Klosetterna på gården, tre stycken, påstodo de aldrig ha blivit ordentligt rengjorda. Vid vårt besök fanns intorkad (och färsk) träck omkring fjölen på sittbrädet i alla tre. »Lakan, som enligt föreskrift, skola ombytas för var ny logerare, lågo alltid minst veckan ut. Begärde man rent, voro de alltid 'på tvätt'».

Gustav Thorsell.

Frälsningsarméns härbergen.

A. Nr 18—20 Köpmangatan.

Måndagen den 2 december.

— — — efter att ha uppgivit namn och födelseår, mantals-skrivningsort samt yrke och tillfrågats, om vi voro tysta och ordentliga, fingo vi för en avgift av 30 öre en sängplats. — Vi pas-

serade ett 30-tal rum med omkring 180 sängplatser. Det berättas oss, att alla gäster ovillkorligen måste lämna sina platser kl. 9 f. m. oavsett vardag eller söndag, vintertid eller väderlek. Ingen får heller komma in före kl. 6 e. m. Berusade personer sades ej få tillträde. Den som smugglar in rusdrycker riskerar att avvisas. Madrasser och filter voro ganska smutsiga. Lakan och handdukar sades bli utbytta var fjortonde dag. Tvättrummet var för litet och ganska smutsigt. Där kasta gästerna ock sitt vatten. Ingen ventil fanns; som lätt kan tänkas var det en ganska oangenäm lukt. I en del rum sades det vara ganska gott om ohyra i sängarna. I regel hade gästerna bott där i långa tider. De syntes trivas bra. »Man kan ju ej begära bättre för så ringa betalning». Härberget är alltid upptaget till sista plats. Gästerna klagade över att det icke fanns något att torka kläderna på, vilket ju är en stor svårighet under den mer våta årstiden. Det fanns nämligen blott en kamin för en fyra, fem sammanhängande rum. De måste stå omkring kaminen och hålla sina kläder till torkning. Antalet platser i varje rum var från 2 till 15 eller 18 stycken.

Gunnar Andersson.

Onsdagen den 22 januari.

— — — De av oss, som hade Frälsningsarméns poletter, kommo snart in, men de som ville komma in för kontant betalning, utan att ha bott på härberget föregående natt, fingo stå och vänta mycket länge, och många fingo gå, sedan alla platser upptagits. En vakt i trappan undersökte, om jag hade någon butelj rusdrycker i fickan. — Jag gick upp och undersökte min säng och fann den allt annat än tilltalande. Lakanen voro smutsiga samt bemängda med torkade blodfläckar, rester av avföring och urin i torkad form. Löss fanns även i sängen. — Kl. $\frac{1}{2}$ 10 e. m. stänges porten. Sedan får ingen komma in.

Per Lisell.

M. Fahlberg.

Den 21 januari sökte jag erhålla plats här, men förgäves. Många fingo med mig återvända.

Av intresse var det att se behandlingen av en gammal grå dövtum man. Han hade bara 16 öre. Ännu var det icke fullt hus när hans tur kom. Han fick nej. Det fanns icke plats för honom. En av oss gav honom då 11 öre, men han fick ändå icke komma in. Först när de 3 återstående örena av oss blivit erlagda, fick denne stackare tillträde till detta s. k. härberge.

Den 22 januari stod jag tåligt i kö i $\frac{3}{4}$ timme för att få komma in, men lyckades ej. Och i den iskalla förstugan ådrog jag mig en grundlig förkylning. Det vore en väl så god guds-tjänst att åtminstone låta de väntande, frusna stackarne, undernärda och olyckliga som de äro, i ett varmt rum, såsom i det innanför den kalla förstugan belägna bönerummet, få avvakta avgörandet om rum beredes eller icke. Det är för övrigt oförsvarligt att låta personalen sitta i denna kyla i sin svåra, tröttande — för att icke säga tröstlösa — uppgift.

De som fingo passera oss hela tiden, fast de kommo senare än vi, voro de som bott på härberget föregående natt eller som kommo med arméns s. k. fribiljetter eller »tiggerlappar», som männen själva kalla dessa poletter. Mina tre kamrater kommo senare än jag, men fingo ändå rum, tack vare dessa tiggerlappar. Mina kontanter hjälpte icke.

Då vi senare återvände, kom jag in på en annans biljett. Vi kommo i intressanta samtal med de många logerarne. I omgifningen var mycket övrigt att önska. Då andra berättat därom, vill jag blott anföra något från samtalet. En ung, kraftig man hade gått »brandvakt» (d. v. s. husvill) 2 nätter. Tredje natten fick han en sängplats på »Träffen» men kunde trots trötthet ej somna förr än på morgonsidan på grund av ohyran. »Här syns man vilja känna oss utan och innan och läsa våra tankar», sade en annan. »Somliga ha svårt att tigga, och då är det ju barmhärtigt av en annan att tigga för dem, så att de icke svälta ihjäl», sade samme man. »Men de äro så kitsliga och obarmhärtiga. Det var en fru som sade: 'om sommarn vill Ni inte arbeta och nu tigger Ni!' Men jag kunde i somras icke få något arbete i Stockholm utan måste ut på landet, fast jag icke kunde något lantarbete. Något handtverk har jag icke fått lära mig. Och icke kan vi rå för strejkerna. Det är gubbarna i Folkets hus, som ställa till med det. Jag kom till landet, men icke kunde jag slå. Det var dock åtskilligt annat, jag kunde göra, så att jag klarade mig.»

Så kommo vi att tala om krig. Det voro männen icke rädda för. Men ingen upprorisk känsla mot det bestående gjorde sig gällande, fast vi som kamrater och grovarbetare fritt uttalade våra åsikter. Men dessa män tyckte, att det icke kunde skada, om de icke voro fullt så många i kampen för tillvaron. Nu kryper den ene på den andre. Överallt hör man från arbetsgivarna: »Vill du icke vara nöjd, så kan jag få många andra i stället».

P. A. Wenner.

Onsdagen den 22 januari.

— — — Efter mycket lång väntan (drygt $\frac{1}{2}$ timme) i den iskalla förstugan erhöles biljett till en 40-öres plats 4 tr. upp. Jag såg en smutsig kam och handduk. Så vitt jag såg, fanns det ej

någon bekvämlighetsinrättning i denna våning. Längre ned (30-öres platserna) var det stark urinstank i tvätttrummet, som gjorde ett ledsamt intryck. Tvättbordet hade 3 handfat på ungefär 24 personer. På golven lågo mycket smutsiga mattor. —

Gustav Thorsell.

B. Bennikebrinken 2.

Onsdagen den 22 januari.

— — — Jag erhöi en 40-öres plats 3 tr. upp. Rätt snygga tvättbord med avlopp i mitten av varje tvättbäcken. Dessutom fanns en avloppsledning att kasta vatten i. Karbollukt i toalett-rummet angav försök till bättre renhållning än på härberget 18—20 Köpmangatan. Golv och lakan voro smutsiga. Mitt under-lakan var svart som efter en kolarbetare. Små täta blodspår an-tydde att sömnen för någon företrädare icke varit ostörd. Inga stolar funnos. En hängare över var säng var otillräcklig för alla klädespersedlar.

Värmen var fullt tillräcklig på dessa ställen. Totalintrycket var ungefär detsamma från de av mig besökta hotellen, möjligen något gynnsammare på Arméns ställen, åtminstone i betraktande av det lägre priset.

Gustav Thorsell.

Söndagen den 1 december.

— — — upplystes, att lakan brukade bytas var fjortonde dag. Även upplystes att där fanns ohyra, dock kunde vi ej hitta några. Rummet innehöll tretton bäddar, en stol, en spottlåda till varje säng. Någon annan ventilation än genom fönstret fanns ej. Bäd-darna kostade 40 öre per styck.

Karl A. Wallin.

M. Fahlberg.

Helmer Jansson.

Onsdagen den 22 januari.

— — — Sängarna voro ganska hyggliga. Någon ohyra upp-täckte jag icke. Men det väckte heller ingen förvåning, att den ena tändstickan efter den andra tändes för undersökningen. »I den där sängen har så många olika legat», menade en, »så där är det nog icke säkert». Det var varmt i rummet. Utom sängar och människor fanns i det stora rummet en stol och en koffert. Det är en upptäckt att på dessa hotell finna några andra möbler än sängar. — Sängen är logerarens allt i alla: soffa, stol och bord.

En full stackare hade kommit in. Troligen hade han bott här någon tid. Han ville ock njuta av kaminen och slog sig ned på golvet. Men där fick han ej sitta länge. Vaktmästaren kom och gav honom en välbehövlig föreställning. Det hjälpte, och han somnade påklädd på sin säng efter stoj och dumt prat.

En var lycklig ägare till den lilla kofferten och såg mycket ordentlig ut. Han kände sig nog äga en liten vrå.

En trevlig, ofördärvad yngling fanns där. Det var ett nöje att se honom, men en sorg att se honom i detta sällskap. Han var skomakare och hade köpt sig ett pråktigt sulläder och avhandlade nu sin plan att få ett par oslitliga stövelsulor. I denne ynglings mun fanns ingen svordom och intet ohöviskt tal, som annars så allmänt råder ibland männen på dessa platser.

Golven voro här rena och tvättrummet i god ordning.

P. A. Wenner.

C. Österlånggatan 47.

Onsdagen den 22 januari.

— — —. Efter avlämnandet av mitt frikort och kontant 10 öre i tilläggsavgift fick jag en sängplats. Min säng såg ganska hygglig ut. I detta rum hade en logerare infunnit sig och redan lagt sig alldeles naken. Han beklagade sig över att det var kallt därinne. Jag undersökte rummet litet närmare och fann längst borta i ena ändan en koksamin, som var fyr uti, samt vid ena sidan ett fyrkantigt hål i väggen, troligen avsett för att lämna värme till det närgränsande rummet. Bord, stolar, skåp saknades alldeles samt något att hämta vatten uti.

Per Lisell.

M. Fahlberg.

Onsdagen den 22 januari.

— — —. Det relativt bästa intrycket gjorde detta arméhärberge, där en sängplats 3 tr. upp kostade 50 öre. Golvet var här av massa, som gjorde renhållningen lättare. En kam var mycket smutsig, defekt på ett stort antal pinnar och avsedd för 8 personer. För hela våningen (cirka 24 personer) fanns en liten toalett-kabyss med en tvättbänk av zink med avlopp i mitten, vilket av lukten att döma tydligen även begagnades som pissoar. Endast 3 handfat fanns. En mycket smutsig långhandduk fanns liksom vid varje sängplats en handduk, samtliga smutsiga, lakanen voro renare än på de övriga härbergen.

Gustav Thorsell.

Onsdagen den 22 januari.

— — —. Här fick jag övertaga en plats, som kostade 50 öre. Ingen frågade efter namn eller dylikt. Den övertagna sängen hade ett smutsigt lakan med stora fläckar, förut begagnat. En man låg redan i sin säng, naken under sin filt och sov. I nästa lilla rum låg en annan logerare. Genom ett hål i väggen kom värmen in i rummet. I övrigt var det rätt hyggligt här. — Det fanns ovanligt nog för dessa härbergen — till och med några stolar.

P. A. Wenner.

A.-B. Ungkarshotellet, Köpmannagatan 15.

Lördagen den 30 november.

— — —. Det första som då möttes var en massa rusiga individer, stojande den ena värre än den andra. — Detta hotell inryms i de tre våningarna åt gatan samt delvis även åt gården. Det rymmer 265 sängplatser. — Trapporna voro endast upplysta av små osande fotogenlampor och voro i ett ytterst bedröfligt skick med högar av smuts.

På vår väg uppåt gjorde vi ett ögonkast in i ett av de förbipasserade rummen. Det första vi sågo var idel rusiga individer samt en med »litern» i hand framrusande yngling på cirka 27 år, som av oss begärde en korkskruv. Det var den vidrigaste luft, man kan tänka sig i en människoboning. Rummet rymde ett tjugutal sängplatser.

Vi fortsatte till det oss anvisade rummet. Väl inkomna möttes vi av en ruskig tavla: en sex å åtta man spelande kort, alla, unga och gamla, mer eller mindre rusiga. En var som bäst i färd med att förtära så mycket som möjligt ur en literflaska med brännvin. Allt försiggick under högljutt skrän. När litern var slut, tog även kortspelet slut. Men så mycket mer ökades skrålet och skränet; den ena sjöng, en annan grälade, andra åter fordrade tystnad i hårda ordalag.

När klockan närmade sig halv tio, drogo de sig till sina sängplatser. En del kastade sig på sina bäddar utan att ens taga av sig skorna, fastän de voro både smutsiga och våta. Andra åter togo av sig vartenda plagg, synande allt både ut- och invändigt och kastande de funna lössen ifrån sig både till höger och vänster, varpå kläderna kastades i en hög på golvet bredvid sängen. De flesta föredrogo att, för lössens skull, sova utan några kläder alls på sig. Vi blevo även tillradda att ta av oss skjortorna, ty »man klarade sig då bättre från eländet».

Enligt de upplysningar vi fingo bytas lakanen var fjortonde dag och handdukarna varje lördag. Ingen kände till att madrasser och filter vädrats eller på något sätt rengjorts; ej heller kände man till någon rengöring av golv och väggar. Finsk badstu få gästerna tisdagar och lördagar kl. 4—10 e. m. mot en avgift av 20 öre.¹

De rum vi besökte rymde 20 å 25 platser. Några rum voro delade i två hälfter med en liten ventil i den ena avdelningen. Några av ventilerna voro söndriga, så att de ej kunde användas.

Tvätttrummet, ett litet rum intill trappuppgången, var så snuskigt, att det liknade ett svinhus med en efter långväggen fastsatt rännformig disk, som användes till tvättbord. Den användes liksom golvet tydligen även att låta urinen på. Ingen tvål eller borste kunde upptäckas.

Gunnar Andersson.

Helmer Jansson.

¹ Se bifogade brev.

Lördagen den 7 december.

— — —. Sovrummen lägo i två våningar, och i vardera finnas c:a tre salar eller mer intill varandra. — — —. Vårt rum var ungefär 8 och 5 meter i längd och bredd och 3 1/2 meter i höjd, och i detta funnos 11 sängar. — — —. Sängen är den enda plats, där man kan lägga sina tillhörigheter, det må nu vara kläder, ölbuteljer, smörgås, tidningar eller annat. De två männen se närmast ut som kontorsmän, för vilka det gått utför av en eller annan anledning. Till vänster om dem åter ha vi en grupp på tre personer, en äldre och två medelålders män, vilka ligga eller hänga över sängarna, samlade kring en »liter», som de söka göra slut på. Under tiden väsnas de, skrika och prata om varandra osammanhängande satser. Till sist är flaskan slut. Två av dem vackla ut, den ena med tombuteljen i hand, som han svänger på ett för den allmänna säkerheten farligt sätt. Den tredje dryckesbrodern somnar av på sin säng, påklädd och med benen hängande utanför sängen. Då stiger en av de nämnda yngre männen upp, går fram till hans bädd och söker lösa av honom de smutsiga skodon, allt under det mannen på sängen sparkar utan att förstå innebörden av den hjälp han erhåller. När skodonen kommit av, lägger den yngre mannen varsamt upp hans ben på sängen och går tillbaka till sin plats och sin läsning. Ytterligare till vänster om den rusige ligger en annan man, också han rökande.

Jag går ut ett slag genom de andra båda rummen, dit dörren står öppen. Situationen är här ungefär likartad. De sitta eller ligga i sängarna, ofta nakna utan ens någon skjorta på kroppen, äta smörgås, röka o. s. v. Samtalet tycks i väsentlig grad röra sig om sprit och vad därmed sammanhänger. I en grupp av medelålders eller något äldre män — dessa tyckas utgöra största procenten — berättar en exempelvis, hurusom han på mindre än en halvtimme förtärt 18 flaskor öl. Omedelbart därpå hade han druckit en liter brännvin och sedan gått från en namngiven gata till en annan, där han hade sitt hem. Dit kommen, hade han slängt sig på sängen. Men, »då snurrade sängen runt i huvudet på mig». I yttre rummet sitta också tre pojkar på en 17 å 18 år. De två se hyggliga ut med sina ännu ofördärvade utseenden; den tredjes utseende och blickar röja redan en ganska förhärdad och förråad natur. Han omnämner i förbigående, att han slingrat sig från polisen, som sökte få tag i honom, då han kom ut från en »kåk». De två förstnämnda omtala för mig att de äro båtseldare, men nu sakna arbete, som vid denna årstid ej står till att få, säga de.

Luften är tjock och kvav i rummet, och värmen torde uppgå till 25 å 30 grader. På värmeledningen hänga våta smutsiga strumpor till tork, vilket i förening med de smutsiga kropparna och tobaksröken giva en förklaring till atmosfärens beskaffenhet. Det enda rena man ser är handdukarna, som ännu nära nog oan-

vända hänga kring väggarna. De bytas om var 14:e dag, och i dag har det skett. Lakanen däremot äro smutsbruna, och på dem iakttaga vi de djur, som trivas där smuts och orenhet råder — — —.

Karl Petander.

Onsdagen den 11 december.

— — —. Trappan en meter bred och genom den skulle alla logementen tömmas (även vid eldsvåda). — — —, förstugan, ett lågt rum med en vask av någon massa, smutsig och illaluktande, två vattenkranar och två slaskar, sex emailjerade dåliga handfat, stark lukt av urin. En gubbe stod och drack ur vattenkranen. — — —. Elektrisk belysning i salarna. — — —. Ingen stol, intet bord, intet dricksvatten. Handduken tämligen ren. Dålig luft. Några åto ur medhavd matsäck. En person stod och tvättade sig före sänggåendet — tydligen den ende i logementet. I varje rum stod en säng så, att huvudgärdet stod omedelbart emot de heta flänsarna av centralvärmeapparaten. — Våra tre rumskamrater voro berusade — — —. Klosetterna illa gjorda, så att urinen strömmade ut på golvet under framstyckena. Ett hål är nedsmetat runtom och på locket med färsk avföring, två hål nedsmutsade litet ovanpå och vid kanten med gammal intorkad avföring.

J. Billström.

Lördagen den 6 december.

— — —. I rummet funnos elva sängar. — — —. Lakanen voro gråsmutsiga och ej fria från ohyra. — — —. Vid en säng hade tre män samlats under tal om allehanda bedrifter och läto en literflaska gå runt, tills innehållet tömts — — —.

P. Lisell.

Tisdagen den 21 januari.

Här fattas mycket i god ordning. Golven likna mer ett stall än en människoboning. Det ser ut som om lakanen användas året om. I tryckt tillkännagivande bjudas rena lakan för en tilläggsavgift av 10 öre. Sängplatsen kostar 40 öre. Det var tillräckligt varmt. Tvättbänken, som samtidigt var urinströmmad, var vidrig. Allt vittnar om en tom och ömklig tillvaro för de många logerare, som säng vid säng fyllde de många rummen.

P. A. Wenner.

Hotell Uppsala.

Lördagen den 30 november.

Undertecknade Per Lisell och Karl Wallin fingo på vår lott att söka inträde och erhålla sängplats å Hotell Uppsala, *Österlånggatan 4*. Redan i portgången möttes vi av en osund stank, i den svagt upplysta trappan var det smuts och orenlighet. Uppkomna 2 trappor träffades vaktmästaren, vilken vi tillfrågade, om någon sängplats fanns för natten att erhålla. Vi fingo till svar att 3 trappor upp fanns plats i ett rum med sju stycken bäddar, om vi ville bo där, vilket vi gärna mottogo, då vi voro både trasiga och fattiga, så den ena måste låna den andra för att kunna få ihop avgiften, som var 50 öre per man och liggplats. Jag, Per Lisell, blev på ett papper uppskriven under namn av Per Andersson och Karl Wallin under sitt rätta namn. Några vidare upplysningar om vår person begärdes ej. Rummet var nr 9 och hade en yta av ungefär 25 kvadratmeter, försett med 7 stycken järnsängar, och fanns i varje säng en madrass, en kudde, två filter och två lakan. Madrasserna i en del sängar voro orena samt delvis och särskilt på mitten förorenade, delvis av fasttorkad blod. Lakanen voro delvis kolsvarta av smuts och voro till den grad bemängda med löss och all möjlig orenlighet, att det var för oss omöjligt att våga komma i sängarnas närhet. Vi plockade stora praktexemplar löss ur tre av sängarne och lade ner dem i en mässingsdosa med tätt lock.

Då vi beklagade oss över att det fanns så gott om löss, så fick vi det svaret här och där från sängarne, att, »lus är det gott om» och rätt som det var måste en vrida och vända på sig med utropet, »nu har jag en dj—l på ryggen, som biter ojämt».

En sade, att han legat där i sex månader och att det har bytts lakan endast några gånger på den tiden. En handduk fanns hängande på en spik vid varje säng, men nästan kolsvart. I rummet fanns 2 1/2 stol, men intet bord, dessutom fanns 5 spottlådor och 2 bleckburkar, alla troligen länge sedan de blevo rengjorda. En liten kökslampa, som man måste sitta mycket nära intill för att kunna se läsa tidningen. En liten spegel hängde på väggen, och så fanns en hårborste, som låg på golvet.

Jag blev törstig och frågade, om där fanns något vatten. En välvillig röst sade, att ute i tvättrummet i tamburen fanns vattenledning. »Finns där då något att dricka med?» — »Nej», blev svaret, »men här får du låna en flaska av mig, som varit använd till mjölkflaska». Jag tog flaskan och gick ut, och där fanns en vattenledning med slasktratt och en längre bänk, liknande diskbänk. På denna bänk fanns 2 stycken tvättfat av plåt samt en massa uppkastningar i förening med urin.

Lukten och stanken var olidlig.

Att elda rummet med lämnades enligt uppgift endast 4 vedträn, aldrig mera.

De gamla stamkunderna, som legat där förra vintern, omtalade att de fingo under en lång tid vara alldeles utan ved, det var i februari och mars 1911, »och vi frös så tänderna skallrade i käften på oss». Kölden hade varit ända till 20 grader ute.

Avträdet på gården var i sådant skick, att en person med något så när rena kläder ej kan gå in där utan att nersmutsa kläderna. Lukten lika odräglig.

Rätt som vi sitter på en stol och tittar i tidningen, så hörs från en säng: »nu är en dj—l på benet igen och biter». Vi gå dit och lyser med ficklampan och få tag i en stor lus, som vi genast infångar och släpper ner i dosan till de övriga.

Klockan slår tio och vi bli tillsagda att ej vara uppe längre, ty vi måste lägga oss, säga de och släcka lampan. Det skall vara både tyst och mörkt i rummen kl. 10, (»överträdelse är 50 kr. böter» hörs från en säng). Från en säng börjar långa snarkningar, från en annan åter ett annat ljud och omedelbart efter en gräslig stank, som förpestar hela rummet. En tredje, som somnat i full utrustning och i fullt rus, vaknar till helt plötsligt med en hel del svordomar, och så är allt åter tyst en liten stund utom skrälet från närgränsande rum, vilket tränger sig in till oss.

Vid närmare undersökning befanns, att på panelen runt väggarna var det högtals med damm, smuts och all möjlig orenlighet.

Stönande och högljudda rop från en, som inslumrat under fullt rus, gjorde oss olustiga till mods, och vi beslöto att så fort som möjligt söka oss ut i friska luften; kl. var då 11,15 e. m.

Per Lisell.

Karl A. Wallin.

I *ungkarshotellet Österlånggatan 4* måste man vara i tid för att få plats. På måndagen den 2 dec. är det redan kl. $\frac{1}{2}$ 8 e. m. fullt hus. Dock ser jag genom ett smutsigt förstugufönster en smutsig, naken man, som i ett smutsigt rum ligger i en smutsig säng.

Lördagen den 7 dec. är det fullt redan kl. 6,30. Herr Fahlberg tar oss emellertid ut på gården och visar oss ett par avträden, där exkrementer i tjockt lager betäcka både sittbrädet och det uppslagna lockets framsida.

A. Alfvén.

Tisdagen den 21 januari.

Här var mycket ruskigt. Snusk och orenlighet var man än såg inom och utom hus. Huru kan hälsovårdspolisens tillåta något dylikt? Sängarna voro smutsiga med alla tecken av saknande vård. Smutsiga lakan och rester av kol och annat skräp i själva sängen från en föregående logerare. Männen lågo nakna för att bättre fria sig från ohyran. En man beprisade dock sin usla bädd och sade sig hellre vilja lägga manken till för att förtjäna 15 öre mer och få en plats här. Ty på »Träffen» hade han frusit gement.

Det skulle nog icke skada, om han lade manken till ännu något bättre och flyttade ifrån allt vad ungkarshotell heter. Men han var en drinkare och vid vår återkomst — — —. Priset var här 50 öre för en sängplats. En liten lampa stod i det inre rummet. I vårt lilla mörka rum fanns ingen lampa — — —.

P. A. Wenner.

Stockholms Ungkarls hem.

Söndagen den 1 december.

— — —. Vid ingången möttes vi av en urinstank. — — —. I sängarna voro lakanen ganska smutsiga, men de som låg där upplyste oss om att vi fick rena, när vi begärde. Någon ohyra kunde vi ej hitta, men de som låg där upplyste oss om, att det ej var fritt. — — —.

Karl A. Wallin. M. Fahlberg. Helmer Jansson.

Lördagen den 7 december.

Det rum, dit jag här blev visad, är det enda jag på mina strövtåg sett, där man kan ligga hyggligt för 50 öre. Väggar och linoleummattor äro snygga, sängkläderna likaså. Järnsängarna ha fjädrande bottnar. De fyra rumskamraterna se hyggligare ut än dem jag sett på andra håll. Hotellet ser tämligen nytt ut. Tvätt-rummen mycket otillfredsställande.

A. Alfvén.

"Hotell Toutin en trappa ned".

Onsdagen den 11 december.

Vi mottogos av en berusad person. Han visste ej, om det fanns plats, men hörde efter först på ett håll och sedan på ett annat, som låg ytterligare en halv trappa längre ner. Där stod en omkring 18-årig flicka och ordnade till natten i ett rum, som var fyllt med ett bord, en vask, 5 å 6 bäddar, två stora skåp. Ett fönster satt på sidan av en alkov och vätte mot en ljusgård av högst två meters bredd. — Det fanns en säng ledig i ett annat, rum, dess föregående innehavare hade ej kommit än och hade uppträtt under falskt namn. Pris 60 öre. Elva bäddar i rummet. Golv, bord och lampor gjorde ett relativt snyggt intryck. Dricks-vatten, hinkar och spottlådor finnas. Luften medeldålig. Logerarna, av vilka en var berusad, syntes vara stamkunder. Lakan och filter medelsmutsiga.

M. Fahlberg.

J. Billström.

Hotell "Boston".

Söndagen den 1 december.

Som alla billigare platser voro upptagna, erhöilo vi 75-öres-platser. — — —. Lakanen voro ganska rena med undantag av lakanen i sängen nr 36, där det såg ut, som om sådesuttömningar ägt rum. Örngottet i samma säng hade en större fläck, bestående av intorkat smusspott. Underlakanet var betäckt av grus och smörja, som om någon föregående person legat med smutsiga kängor i sängen. För övrigt fanns i rummet vid varje säng en stol och en spottlåda, men dessa senare hade ej varit tömda på bra länge. Från de billigare rummen intill hördes ett skrän och skrål, som bar vittne om att samma liv ägde rum som på andra ungkarls-hotell. — — —.

*Karl A. Wallin.**Helmer Jansson.*

Lördagen den 7 december.

— — —. Då värdinnan skulle öppna en dörr, som skilde tamburen från ett av rummen, så skulle en logerare ut genom samma dörr. De möttes just i dörren; den senare sprutade ur mun en massa uppkastningar, så att värdinnan skrek. Men han rusade förbi henne tvärs igenom korridoren och ut i ett tvättrum, där jag hörde, att han fortsatte med kräkningar. — — —.

Per Lisell.

Lördagen den 7 december.

— — — hotell Boston, ett mindre hotell, där man tog 75 öre per natt, men som icke desto mindre syntes mig nära nog ruskigast. — — —.

*Karl Petander.**Hotell Norge.*

Söndagen den 1 december.

— — —. Detta hotell var det snyggaste och renaste av alla som besökts. I rummet fanns förutom fyra bäddar ett bord, en 14 linjers hänglampa, en stol och en spottlåda till varje säng, en kommod samt rena och snygga sängkläder. Men innanför dörren i rummet stod en slaskpyts, som gav en svår och illaluktande stank från sig. De som lågo där försäkrade, att där ej fanns någon ohyra. Jag undersökte sängen utan att finna någon. Bädden kostade 60 öre. En person hade bott där i 14 år. Lakan bytas var åttonde dag. — — —.

Karl A. Wallin.

Ungkarshotellet Norra Smedjegatan 18.

Lördagskvällen den 7 dec.

Det är med svårighet vi få plats för 60 öre. Rummet, dit vi visas, är smutsigt. Det finns ett bord, fullt med skräp, och ett par trästolar. Sängkläderna äro smutsiga och den ena madrassen är på ett begränsat område alldeles sönderfrätt av urin. Eldningen får man själv sköta om, ifall man vill slippa frysa. Vi gå in på vattenklosetten, som ser föga inbjudande ut. På ett ställe av väggen har en gäst strukit av en del exkrementer,, och kortväggen är besudlad med snusloskor. Hotellet är dock näst Stockholms Ungkarlshem, det hyggligaste som jag besökt.

M. Fahlberg.

A. Alfvén.

Ekonomisk översikt.

Det skulle i första ögonblicket kunna synas, som om bedrivandet av den nu skildrade verksamheten ej skulle kunna lämna någon nämnvärd inkomst. Ja, natthärbergena göra till och med anspråk på att vara verkliga barmhärtighetsverk, som t. o. m. påstås av denna anledning vara befriade från skattskyldighet.

Gör man sig emellertid besväret att undersöka logihusens ekonomiska förhållanden, kommer man emellertid snart till helt annan åsikt. Flertalet av dem äro tydligen t. o. m. ganska inkomstbringande affärer.

I ett tjänsteutlåtande yttrar drätselnämndens kammarkontor år 1908: »Inom redan befintliga ungarshotell finnas sammanlagt 775 bäddar, och äro desamma upptagna året om» — kanske dock med någon modifikation under den varmaste sommaren. Med härbergena är förhållandet likartat. Ågarna kunna alltså vid årsskiftet göra upp en mycket pålitligare stat för det kommande året än personer, som hava inneboende och som måste räkna med längre tider utan inkomst.

Vad utgifterna beträffar, så är det hyran, som i nästan alla fall belastar budgeten tyngst. Såsom läsaren kan döma av rapporterna, måste utgifterna för lyse, värme, renhållning och reparationer intaga ett mycket blygsamt rum. Behovet av tjänare står i förhållande till det övriga: en tjänare för vid pass 40—80 sängplatser synes vara det vanliga.

Det är vår avsikt att inom kort offentliggöra en detaljerad sammanställning över logihusens ekonomi.

M. Fahlberg.

P. Lisell.

Ett par uttalanden av "sakkunniga".

Ur ett brev:

Det är med anledning av hr Tengdahls anförande i stadsfullmäktige, då frågan om ungarlshotellen var före till behandling, som jag ville nämna några ord. Jag vet inte, om frågan är avgjord eller ej. — — —

Om man fasthåller vid ungarlshotellen och tänker tanken till slut, så finner man i dessa bostäder blott en järnsäng och en spottlåda. I sängen 1 madrass, 1 kudde, 2 lakan och 1 filt, under den kallare årstiden 2 filtar, mot vilkas kvalitet många anmärkningar kunde vara befogade. — Inte en stol, inte en låda eller skåp, inte ens en hylla eller tillstymmelse till förvaringsrum för en enda sak. Största olägenheten — ifall man kan angiva någon olägenhet större än andra — är, att det är alldeles omöjligt att kunna hålla sig ren från ohyra och det av alla sorter — hur man än må bära sig åt. Detta är ytterst plågsamt, fränsett det där osmakliga uti, att man skall gå och *skrubba sig*, vart man än tar vägen.

Invändningen att det finnes bad och desinfektion är mycket problematisk.

Baden bestå — det saknas ju allmänt bassäng — av badstu och dusch, vilka äro av den beskaffenhet, åtminstone ur hygienisk synpunkt, att de borde förbjudas. Vi antaga, att det finnes 6 st. små bad (även färre) till vatten och lika många borstar, vilka gå ur hand och i hand till 25 å 40 man, stundom fler, utan ringaste desinficering — usch!

Livet sedan uti dessa nästen, synnerligen lördagskvällar och söndagar — haldagar vill jag ej nämna — innan logerarna domna av i fyllan och villan!

Den invändningen, att rusdrycker ej få införas på dessa hotell, är en sanning med modifikation, och något hinder att komma in »stupfull» existerar ju ej. För övrigt finnes ju alltid ett magasin eller kafé i närheten, där man blott sätter ett märke eller namnet på den »kära lintern», och vägen dit är mycket både kort och lätt. — Arbetarna, som skola tillbringa sin vilotid på sådana ställen, kunna ej annat än bliva demoraliserade och det i superlativ. — Man kanske också borde peka på det oförlåtliga snusk, som existerar, att den ene ligger i sängen den ena natten, en annan en annan natt i samma sängkläder, och det är ju minst sagt — aptitligt. Man kan dock som nykommen mot en avgift av 10 öre få s. k. rena lakan. — Inom parentes vill jag hava förkastelsesdomen skarpt uttalad lika mycket om inte mer över inneboendesystemet, som åstadkommit så mycket ont och så många olägenheter på alla håll och händer. — — —

Jag har ovan visat kostnaden för logerarna och kan ej förstå, varför inte kommunen skulle kunna komma ut med en sådan affär. Jag tänker närmast på Köpmangatan 15.

Där finnas 256 sängar och 40 öre pr st. under 350 dagar pr år. Jag avstår med slit 15 dagar, emedan jag vet, att under högsomnaren, medan uteliggande-systemet mest blomstrar och kanske är lämpligast valt, kan en och annan sängplats stå ledig för natten, i st. f. att under ruskiga höst- och naturligtvis vinterkvällar det är omöjligt att efter kl. 8 å 9 få plats för natten.

Det vill ju inte några djupare insikter i matematiken till för att inse, att det ej vore otänkbart för kommunen att gå i land med en sådan affär.

Ty $256 \text{ sängar} \times 40 \text{ öre} \times 350 \text{ dagar} = 35,840 \text{ kr.}$ Det inbringar ju ränta på mycket över en halv mill. kr.

Summan av saken blir ju i alla fall, hur man än må resonera, så är och förblir ungarlshotellsinstitutionen, sådan den nu bedrives, liksom inneboendesystemet fördömligt. Så väl ur hälsosynpunkt som med avseende på trevnaden bör det avskaffas. Ur själva samhällslivets synpunkt är det förb., en massa människor såväl män som kvinnor och barn voro i dag icke vad de äro, om dessa fördömliga bostadsförhållanden icke en längre tid här existerat. Det kan strängt taget icke försvaras från någon enda synpunkt.

E. S.

K. 29 år, eldare och tillfällig byggnadsarbetare:

Hamnade för fyra år sedan på Träffen, emedan familjen där jag varit inackorderad plötsligt måst flytta. Bodde på Träffen tre veckor, tills jag fick ny inackordering. Har sedan vid tider av arbetsbrist legat på ett flertal andra ställen.

På Träffen hamna de sämsta elementen. Den enda tid man kan sova ostörd är kl. 2—4. Dessförinnan blir man ständigt väckt, mest av berusade, som anlända litet emellanåt. Stamkunderna bestämma tonen och trakkassera nykomlingarna. Ha de ej haft råd att köpa brännvin, köpa de bladdervin (25 öre för $\frac{1}{3}$ liter) på matvarumagasinen däromkring. Nytorget går därför under namnet »Bladdertorget». Har man inte 35 öre, kan man få ligga för 10 öre på stengolvet i »mottagningsrummet», men man bör då ha en tidning med sig för att ligga på. Man får akta sig, för de stjäla mycket på Träffen, från mig stal de skorna en natt. På kvällarna är det varmt, men på nätterna blir det så kallt, så man skakar. Och kläderna kan man ej ha på, för då bli de fullsatta av ohyra. — På Skeppar-Karlsgränd 4 brukar någon arbetslös logerare städa mot ersättning av husrum och mat.

På Frälsningsarméns härbergen och L. Vattugatan 25 är det bäst. Där blir man hyggligt bemött. »Om man där kommer med anmärkningar, får man inte smörj eller blir utkastad av vaktmästarna.» Onyktra och bråkiga personer bli inte insläppta där, och det är mindre ohyra där än på andra ställen. På Frälsningsarmén får man julgröt och en predikan varje vecka.

Svårt är det att veta tiden om morgnarna. Kommer man för sent till sitt arbete, får man plikta. På Träffen ropa vaktmästarna ut tiden varje halvtimme från klockan 5. På Frälsningsarmén får man springa ut i förstugan för att titta på klockan där. På Skeppar-Karls gränd 4 är det svårare, men är det tyst och om man lyssnar noga, brukar man höra när första spårvagnen kommer kl. $\frac{1}{2}$ 6. — De kläder man förvarar hos vaktmästaren, får man ofta tillbaka fulla av ohyra. De flesta logerare ha dock ej mer, än de bära på sig.

Några spridda intryck från besöken och reflexioner med anledning därav.

Vad luftenheten pr logerare beträffar, så syntes den motsvara den i allmänhet fordrade pr logement, men under den förutsättning, att nattgästerna äro *snygga, renliga* och endast »normalt illaluktande» så att säga. På grund av orenligheten hos såväl kroppar som kläder är luften betydligt sämre än den behövt vara. Lukten från pissoarer, klosetter och tvätttrum torde lätteligen kunna avledas på något sätt.

I händelse av eldfara syntes mycket övrigt önska på ett flertal ställen.

Bäddarnas snusk var ju påtaglig; någon förbättring är det ju för dem, som vecka efter vecka bebo samma bädd, men värre är det ju för de tillfälliga, dock voro som sagt ej ens de s. k. rena lakanen oklanderliga. Här och var syntes bleka hostande män, och en av dem från Träffen kom just i dag på Skyddsvärnets alkoholdispensär. Han var berusad, hade tecken på kronisk alkoholism samt en utbildad tuberkulos med kaverner över större delen av högra lungan, mindre på den vänstra, hade i går legat på 235 hos Berggren och i förrgår på 312 Träffen. Han fick endast ligga 1 natt på varje ställe, men hade dock i förra veckan lyckats få ligga 5 nätter på Träffen fast på olika ställen, och detta emedan hans hosta störde kamraterna på nätterna, så att de »skällde» och hotade honom med »smörj» om han ej flyttade. Denne man, som ej iakttog ett spår försiktighet med

sin hosta och som med all sannolikhet hade fullt med baciller i sin upp-hostning, fick alltså gå omkring från ställe till ställe och utgöra en smittofara. Han vårdades i våras på »Grubbens». Han yttrade »vad gör det mig att dö, om det nu är lungsot jag har ... å dom andra som bor där ä ändå sämre folk än jag.»

Bristen på dricksvatten är påfallande och dess avhjälpande synnerligen påkallat samt lätt genomfört.

Ävenså bristen på nattkärl; ett dylikt kunde ju dessutom tjäna som spottlåda, varför dessa senares utbytande mot emaljerade pottor är en lätt reform.

Införandet av obligatorisk tvagning av åtminstone händer och anlete före sänggåendet är likaledes lätt genomfört. Svårare, men dock önskvärt vore en dusch e. d., gärna med kallt vatten. Ökat antal handfat med tvål och handdukar samt anslag om obligatorisk tvättning och förbud för urinerings och kräkning i tvätttrummet.

Tvätttrum, klosetter och pissoarer inrättas något mera efter hygienens krav.

Åtminstone avskiljande av 2 grupper bland logerarna: 1) de fullt berusade, 2) de mest illaluktande.

Uppsättande av anslag med några enkla hygieniska råd och anvisningar.

Varm-mjölksautomater vid biljettförsäljningen samt växlingsskyldighet där.

I fall sträng rävt företag och många platser indragas, böra de i lika antal samtidigt ersättas med åtminstone några provisoriska logement i den s. k. Korvkasärn eller annan dylik plats. Jag har i tydligt minne de svårigheter som uppstodo för några år sedan, då Hälsovårdsnämnden förfor strängare mot en del härbergen och platsantalet minskades med åtskilliga procent. Då dessa platser alltid äro fullt upptagna, leder detta till att en hel mängd blir utan allt tak över huvudet. Följden bleve dels att många måste ligga ute, varav deras hälsa skulle lida, samt dels att familjer började mottaga tillfälliga nattgäster, varigenom en dubbel fara uppstod: 1) för familjens moral och hygien, 2) omöjligheten till kontroll av något slag. I den mån staden möjligen övertar rörelsen, delvis eller helt, bör alltså antalet platser sammanlagt överstiga det nuvarande approximativa. Önskemålen för stadens eventuella härbergen äro ju ännu flera, ej minst en ganska detaljerad särindelning av logerarna; dessutom ett fullständigt register och ett större antal friplatser, som endast utlämnas till dem vid tillfället ej berusade (dessa böra hänvisas till polisen), samt möjlighet att genom något arbete få göra rätt för erhållet logis och mat, vilket senare måste vara att tillgå på platsen både morgon och kväll, såsom fallet är bl. a. vid ett dylikt härberge jag sett i Frankfurt am Main. Ett samarbete mellan den offentliga arbetsförmedlingen och härbergena vore önskvärt. Vid Skyddsvärnet har detta behov mångfaldiga gånger gjort sig synnerligen kännbart och borde ju genom någon offervillighet lätt kunna åstadkommas. Till sist en väl genomförd inspektion, ty den, som sett litet av dessa härbergen, förvånas kanske möjligen något ringa vid läsandet av några uttalanden från sakkunnigt håll över att förhållandena äro »ganska tillfredsställande». — Läsrum och sällskapsrum äro minst lika behöfliga här och välgörande som på ett första klassens lyxhotell. Bad och desinfektionsanordningar äro vidare nödvändiga.

Det sorgligaste intrycket var dock långt ifrån de hygieniska bristerna och lokalernas otrevnad, utan åsynen av allt det *mänskliga*, som här var samlat, och deras psykiska liv. I detta avseende kunde dock mycket göras av intresserade personer och sällskap utan nämnvärd kostnad fast med litet möda. Att öppna läsrummen ibland eller något annat rum för religiös, uppfostrande eller kulturell verksamhet av någon art vore naturligen synnerligen önskvärt, och borde även staden lämna pekuniärt understöd till oegennyttigt dylikt arbete av enskilda eller korporationer.

J. Billström.

Sammanfattning.

Den som besökt ett större antal ungarshotell och härbergen finner, att de hava vissa påfallande gemensamma drag:

De utmärkas av ett snart sagt *allenahärskande snusk*. En verklig rengöring av rum och bäddar synes ytterst sällan förekomma. De lakan en nykommen logerare erhåller äro oftast ned-sölade av smuts och exkrementer — kanske har ett tiotal osnygga manskroppar redan legat mellan dem.

Bäddarna äro merendels bemängda med ohyra av olika slag. Till sedvanorna hör därför, att gästerna — sedan de bortplockat alla påträffade löss ur bäddarna — lägga sig spritt nakna mellan lakanen för att ej få kläderna fullsatta av ohyra.

Redan på kvällen är i regel *luften starkt förorenad* av urin- och tobakslukt, utdunstningar, riklig väderavgång samt ofta nog även genom illa skötta, osande fotogenlampor.

Belysningen är genomgående usel.

Under den kallare årstiden är som oftast *värmehållningen oförsvarligt dålig*, så att gästerna på vissa håll t. o. m. drivas att stjåla ved för att kunna uthärda.

Själva lokalerna sakna allt, som kunde verka upplivande på sinnet. Man ser ingenstädes ens den billigaste reproduktion av ett konstverk — överallt blott dessa avsiktligt valda smutsfärger.

Möjlighet till verklig kroppslig renhållning saknas överallt. (Huruvida de badanordningar, som finnas i samband med ett par härbergen, göra nämnvärt gagn, veta vi icke). Logerarna äro i regel liksom logierna riktiga härdar av smuts och ohyra.

Logementen sakna förvaringsrum för gästernas tillhörigheter. Dessa måste därför döljas i bäddarna eller lämnas i förvar hos vaktmästaren — för att kanske återfås fulla av ohyra. Även den lilla rest av hemkänsla, som kunde ligga i att på visst ställe hava så mycket som en låda, ett skrin e. d. är logeraren förmenad. *Han måste känna sig rollös i samhället.*

Härbergena äro liksom ungarshotellen företag, som *bedrivs efter rent privatekonomiska principer*. Någon verksamhet, som kunde lyfta gästerna till högre nivå i andligt eller kroppsligt hänseende, hava vi ej lyckats upptäcka.

Att under längre tid leva under dylika förhållanden måste naturligtvis verka nedbrytande på kropp och själ. Det tillkommer emellertid även andra omständigheter, som inverka i skadlig riktning. Man förstår så lätt logeraren, som — efter att hava prövat på smutsen, ohyran och kölden — yttrade: »Man kan ej ligga här utan att vara halvfull». En daglig alkoholisation blir givetvis lätt följden av dessa förhållanden.

Till logihusen samlas förklarligt nog kroniska alkoholister, vagabonder, yrkestiggare, yrkestjuvar och andra förfallna, något som naturligtvis inverkar ofördelaktigt på de hyggligare elementen.

Alkoholvanorna, omöjligheten att hålla sig snygg och den demoraliserande inverkan av omgivningen samverka att beröva logeraren känslan av människovärde, att undantränga honom från umgänget med hyfsat folk och att väsentligt försvåra möjligheten att erhålla ett hyggligt arbete.

En logerare, som själv dukat under i dessa vidrigheter, yttrade — och med en god del sanning — på sin dödsbädd: »*De som börja vistas på ungarshotell äro ohjälpligt förlorade*».

Mellan logiställena och de talrika kringliggande öl- och brännvinskrogarna, har smånigom uppstått ett — visserligen omedvetet — samarbete. Då logerarne ej äro upptagna av arbete, men ej heller kunna vistas på logistället (på natthärbergena äro de förbjudna tillträde under tiden 9 f. m.—6 e. m.), ha de faktiskt ofta nog intet annat tillhåll än krogarna. Genom den dagliga alkoholiseringen och utplundringen därstädes berövas de å andra sidan alla möjligheter att bereda sig en bättre tillvaro.

Samhället bereder sig visserligen genom denna ständigt fortgående alkoholisering av ifrågavarande kategori av medborgare en del inkomster, som genom ett effektivt nykterhetsarbete skulle sina. Ett rationellt ordnande av härbergesfrågan skulle säkerligen likaså vålla staden en del direkta utgifter. Säkerligen skulle dock dessa förluster rikligen ersättas. Det nuvarande systemet berövar samhället många goda produktiva arbetare och skattebetalare. Å andra sidan får samhället genom samma arbetares förfall vidkännas dryga utgifter för sjuk-, fattig- och fångvård. Även de privata insatserna av tid och pengar i det otacksamma arbetet böra ej lämnas ur sikte.

Ännu en viktig omständighet, som bör påskynda frågans lösning, är det oavbrutna danandet av antisociala viljor, vilket måste bli en följd av att samhället lämnat logerarna så gott som vind för våg.

Vi rikta därför en allvarlig vädjan till vederbörande myndigheter att behjärta och söka avhjälpa de svåra skador för samhälle och enskilda, som det nuvarande systemet medför.

Stockholm i mars 1913.

<i>Andrew Alfvén.</i> Prakt. läkare.	<i>Gunnar Andersson.</i> Verkstadsarbetare.	<i>J. Billström</i> Med. doktor.
<i>Carl Edquist.</i> Rektor.	<i>J. Fahlberg.</i> Förtennare.	<i>M. Fahlberg.</i> Murarförman.
<i>Helmer Jansson.</i> Byggnadshantlangare.	<i>Per Lisell.</i> Förest. för expressbyrå.	<i>Karl Petander.</i> Fil. doktor.
<i>Gustav Thorsell.</i> Veterinär.	<i>Karl A. Wallin.</i> Byggnadssnickare.	<i>P. A. Wenner.</i> Pastorsadjunkt.